

KİTAP TANITMA

Yrd. Doç. Dr. Adnan DEMİRCAN

Muhammed b. 'Ömer b. Vâkîd el-Vâkidî (130-207/747-823), Kitâbu'r-Ridde ve Nebze min Futûhi'l-'Irâk, (Tehzîb: Muhammed Hamidullah), Paris 1989 (137 sayfa+indeksler)

Vâkidî, İslâm tarihçilerinin en meşhurlarındandır. Abbasiler'den Hârun Reşid döneminde yaşayan müellifimizin özellikle İslâm tarihinin ilk devirleriyle ilgili pek çok eseri bulunmaktadır. Eserlerinden Kitâbu'l-Meğâzî (Londra 1966) ve Futûhu's-Şâm (Kahire 1278) gibi bir kaç yayınlanmışsa da, bazıları hala yazma olarak kütüphanelerde mevcuttur. Vâkidî'nin eserlerinin bir kısmı ise kayıptır.

Müellifimizin tanıtacağımız eseri, Bankipûr (Hindistan)'da 1042 numarada kayıtlı yegane nüsha esas alınarak neşredilmiştir. B. Üçok, İslâm'dan Dönerler ve Yalancı Peygamberler adlı çalışmasında (s. 4-5) bu eserden faydalanma imkanından mahrum kaldığını söylemektedir.

M. Hamidullah tarafından yazılmış olan girişte (s. 7-18) Vâkidî, eserleri ve sözkonusu kitap hakkında bilgi verilmektedir. Kitabın metni paragraflar numaralanmak suretiyle yayınlanmış, metnin sonuna a) kişiler, kabileler ve şairler, b) şehirler ve yerler, c) kafiye indeksleri yer almıştır. (139-186) Eserin neşre uygun hale gelebilmesi için Hamidullah tarafından bazı düzenlemeler yapılmıştır. (s. 5)

M. Hamidullah, yazma nüshanın kopyalarını elde edemediğini, ancak ehl-i ilimden bazılarının II. Dünya savaşı esnasında bu nüshayı estensah ettiklerini söylemektedir. (s. 7) Bankipûr nüshasında kitabın adı "Kitâbu'r-Ridde li'l-Vâkidî" şeklinde geçmekteyse de, İbn Nedim ve Yâkût eserin adını "Kitâbu'r-Ridde ve'd-Dâr" olarak vermişlerdir. (s. 16) Hamidullah, bu farklı isimlendirmenin sebeplerine değinirken, Ridde savaşlarını ve Dâr olayını (Hz. Osman'ın muhasarası) konu alan iki ayrı kitabın bir arada istinsah edilmiş bir nüshasının mevcudiyeti üzerinde durmakta ve İbn Nedim'in bu nüshayı göreyerek esere "Kitâbu'r-Ridde ve'd-Dâr" adını vermiş olabileceği ihtimalini

ileri sürmektedir. O, İbn Nedim'in neşre esas alınan nüshayı görmüş olması halinde kitaba "Kitâbu'r-Ridde ve Nebze min Futûhi'l-'Irak ve'l-'Acem" adını verebileceğini de söylemektedir. Esasında bu kitap da "Kitâbu'r-Ridde" ve "Kitâbu Futûhi'l-'Irak ve'l-'Acem" olmak üzere iki ayrı eserdir. (s. 17)

Kitabın adından da anlaşılacağı üzere Vâkidî eserinde, Hz. Ebu Bekir zamanında ortaya çıkan irtidat hareketlerine karşı takınılan tutum (s. 19-125) ile Irak bölgesinde yapılan ilk fetihler (s. 126-137) üzerinde durmaktadır. Her iki konu da İbn A'sem el-Kûffî'den rivayet edilmiştir.

Kitaba, Resulullah (s)'in vefatından itibaren meydana gelen olaylardan başlanır. Bilindiği gibi Resulullah (s)'in vefatının hemen ardından Benû Sa'îde gölgeğinde yapılan tartışmalı bir toplantıda Hz. Ebu Bekir'in hilafete getirilmesi kararlaştırılmıştı. Müellif, kitabına bu toplantı ile orada meydana gelen tartışmalardan bahsederek başlamıştır. (s. 19-30) Hilafete getirilen Hz. Ebu Bekir, mescitte yaptığı konuşmadan kısa bir süre sonra irtidat eden Araplar'ın durumunu ele aldı. Onların bir kısmı peygamberlik iddiasıyla irtidat etmiş, bazıları da zekat vermekten imtina etmişlerdi. (s. 30)

Vâkidî, Ridde savaşlarını anlatmaya başlamadan önce irtidat eden kişi ve kabileleri sıralar. Benû Esed'in başında peygamberlik iddiasıyla Tuleyha b. Huveylid el-Esedî, Fezâre'nin başında 'Uyeyne b. Hısn el-Fezârî, Benû 'Âmir ve Gatafân'ın başında Kurra b. Seleme el-Kuşeyri, Benû Temâm'den bir grupla Secâh isimli bir kadın, el-Eş'as b. Kays ile Kinde meliklerinden başkalarının liderliğinde Kinde'den bir grup, Bahreyn'den Bekr b. Vâ'il'in başında Benû Sa'îbe b. Kays'tan el-Hakem b. Zeyd ve peygamberlik iddiasında bulunan Meseylime'nin liderliğinde Benû Hanîfe isyan etmişlerdi. (s. 30-31)

Bundan sonra Üsâme ordusunun Resulullah (s)'in hayatında kararlaştırıldığı şekliyle gönderilmesinden bahsedilir. (s. 32-33) Vâkidî, Medine'de meydana gelen irtidat olaylarıyla ilgili gelişmelerden başlamak üzere (s. 33-42), Hâlid b. Velîd'in Tuleyha b. Huveylid'e karşı gönderilmesi ve meydana gelen çatışmalar, (s. 42-54) ardından Hâlid'in Mâlik b. Nuveyre'ye ve Museylime'ye karşı gönderilmesi ve bu olaylara ilgili gelişmelere yer verir. (s. 57-82) Bahreynliler'in irtidadı, (s. 82-94) Hadramevt bölgesinde Kinde ile diğer kabilelerden irtidat edenlerden (s. 94-125) bahsedilmek suretiyle kitaptaki Ridde savaşlarıyla ilgili bölüm tamamlanmıştır.

Müellif, Irak'ın fethinden bahsettiği kısa bölümde ise el-Musennâ b. Hârîse eş-Şeybânî'nin Farşılar'a karşı gönderilmesi (s. 126-128) ve Hâlid'in Irak bölgesine atanması, Hîre kuşatması ile Hîreliiler'le sulh yapılması